

satelj zmogel. — Vzlic tem pegam pa je knjiga važna in moramo biti avtorju iskreno hvaležni za lepo množico gradiva in njegovo razvrstitev. Bomo dimo kakor čebele: poslužujmo se dobrih strani, kakor čebele medu, ostalo pa pustimo na strani.

Mantuani.

Zelenin Dmitrij: Russische (Ostslavische) Volkskunde. (v: Grundriss der slavischen Philologie und Kulturgeschichte, herausgegeben von Reinhold Trautmann und Max Vasmer. Berlin u. Leipzig, Walter de Gruyter & Co. 1927).

Še pred polstoletjem smo se opirali z občudovanjem na dr. Gr. Krekovo »Einleitung in die slavische Literaturgeschichte«, ki nam je risala tudi kulturne predpogoje za razvoj slovanskega slovstva. — Koliko se dogladno specialno raziskavanje v zadnjih 50 letih! In koliko nepoznanih dejstev in stikov so ugotovile razprave v »Archiv f. slav. Philologie«, koliko sadov je prineslo znanstvu primerjujoče posredovanje!

Pred nami je važna knjiga ruskega univ. prof. D. Zelenina, tako po obsegu (XXVI+424 str.), kakor — in to še v večji meri — po vsebini. Avtor je poklican, nuditi nam take razprave, 1. ker živi med svojimi rojaki, ki jih more neposredno opazovati in pozna tudi zanesljivost poročevalcev in njihovih poročil; 2. ker ima na razpolago pripomočke v tiskani, na Ruskem zelo obsežni, pa tudi razkropljeni literaturi; 3. ker mu pomagajo velike narodopisne zbirke ruskih muzejev; 4. ker mu je dostopno tudi slovstvo drugih narodov zaradi znana jezika in s tem tudi njihovo narodopisje in 5. ker je samostojen mislec in neodvisen znanstvenik, ki je tudi sam spisal več tozadevnih znanstvenih razprav.

Namen in nalogo svoje knjige je zarisal Z. jedernato in kratko v enem samem stavku. Glavna naloga knjige je primerjajoča analiza iztočno-slovanskih plemen. V tem smislu je tudi razpredelil in obravnaval gradivo. Na čelu kratek oris zgodovine iztočno-slovanskega narodopisja. Sledi uvod, utemeljujoč razdelitev iztočnih Slovanov — na podstavu etnografskih in dialektoloških razlogov — v štiri skupine: severne in južne Velikoruse, Beloruse, Ukrajince. — Nato obravnava: 1. poljedelstvo, 2. žiwinorejo, ribištvo, čebelarstvo, 3. hrano, 4. živino za vprego, 5. obleko in obutev, 6. kroj noše in imena posameznih delov, 7. nego telesa, 8. stanovanje (hišo), 9. družinsko življenje in običaje, 10. družabno sožitje, 11. obredje letnih časov in 12. ljudsko vero. Za vsakim oddelkom navaja zadevno literaturo.

Temu besedilu sledi slovar v knjigi rabljenih izrazov (v 30 jezikih, odnosno narečjih); nato seznam podob, katerih je med besedilom 245 (v avto tipijah in črtovnicah) a 33 na peterih tablicah iz pokredanega papirja v barvastem tisku. Knjigo zaključuje zemljevid ruskih rodov in narečij.

Da Z. obvlada svoj predmet, ne svedoči samo preglednost v opisovanju, ampak tudi kritika predhodnega slovstva, v kateri včasih označi svoje stališče z dvema ali tremi besedami. Svojemu načrtu ostane dosledno zvest ter primerja običaje vseh štirih skupin, ugotavljajoč sličnosti in različnosti. Opira se na autopsijo ali na slovstvo, ki je seveda pretežno rusko. Od slovstva v drugih jezikih, kakor je češko (L. Niederle), hrvaško (M. Gavazzi), nemško (v. Geramb, V. Jagić, R. F. Kaindl, V. Masikka, R. Meringer, M. Murko, K. Rhamm — med temi so Jagić rodom Hrvat, Mur-

ko Slovenec, Masikka Finec) in poljsko (Lehr-Splawiński) nahajamo samo posamezna dela v podkrepitev navedenih trditvev. Zdi se mi, da bi pisatelj ne bil napačno postopal, ako bi bil navedel tuptatam, četudi s suhim mi citati naziranja izvenruskih učenjakov; to bi pomenilo za splošnost več sigurnosti v sodbi. Seveda se drži Z. strogo svojega programa, da piše »oris«, ki ne prenaša preveč podrobnosti.

Da bi sledili vsem njegovim izvajanjem, je v tej oceni izključeno, dotakniti se bo mogoče le ene ali druge točke.

Največjo pozornost posveča Z. materialni kulturi svojega naroda: prvih osem poglavij je posvetil tej strani — v kolikor duševna stran v njej ni immanentna. Poslednja štiri poglavja obdelujejo pretežno duševno kulturo. Poročevalec bi menil, da bi v vrsti poglavij zamenjava 3. in 4. ne bila zoper logiko: 4. poglavje na tretje mesto, a 3. na četrto (prim. gori vrsto poglavij!).

Kjerkoli Z. govori o materialni kulturi, poroča najprej, kje obstoja in v kakšnih oblikah; na to primerja v tem pogledu inačice pri posameznih skupinah in lokalnih razmerah ter tolmači — v kolikor je to mogoče — vraže in običaje, ki so zvezani s posameznimi deli, ali zavzema lastno stališče napram drugim naziranjem. Prvih osem poglavij je najbolje obdelanih; problematične stvari so ostale problematične — in to je povse naravno.

Zadnja štiri poglavja so istotako točna v deskriptivnem delu, nudijo pa toliko za sedaj še nerazrešljivih vprašanj, da stopa jasnost celokupne slike nekoliko v meglenost. Naravno je, da izzivajo tajinstvene strani in posebno besedila, ki spremljajo poedine obre-

de in medsebojne občevalne oblike, k razmišljanju in stremljenju, da se pojasni temni pomen. A dejansko stanje narodopisne vede tega še ne dopušča — v pretežni večini primerov. Koncem koncev so pa razni poizkusi, obrazložiti kak pojav v ljudskem življenju iskreno odobravati, tudi tedaj, ako rešitev zagonetke ni uspela. Če take poizkuse vrše možje, kakor je naš avtor, napatijo druge do globljih študij, ako jim tolmačenje ni popolnoma uspelo. Nekoliko takih pripomb pristavljam temu referatu, ker so stiki med našimi in ruskimi običaji, torej tudi narodopisjem precej tesni.

Za našo zgodovino čebelarstva je vrlo zanimiva ruska čebeloreja, ki nam kaže mestoma še zelo stare oblike, tako v postopanju kakor tudi v pravnem oziru. Tu moramo misliti na odnošaje, kakor odsevajo iz pisanega običajnega prava v lex Langobard., Visogthorum, Salica, Saxonica in dr. — Seveda se tudi na Ruskem čebelarstvo modernizira, a s počasnim korakom.

Med najboljša poglavja te knjige sodi opis, kako se na Ruskem pripravljaja vlakno, kako se prede in tke. Tu nahajamo vretence in dva različna kovolovrata: holandski in ruski tip; dalje statve ali krosna raznovrstnih konstrukcij. Ilustracije so večinoma dobro uspele, osobito po risbah narejene črtovnice; fotografični snimki so pogosto narejeni na hitro roko, v neugodni luči in navadno brez filtra. — V tem poglavju obravnava Z. tudi izdelovalne preprog. Oddelek o preprogah je — dasi v bistvu pravilen — jezikovno nesiguren in dolgovezen. »Glatte Teppiche« (kilim itd.) se imenujejo v strokovni terminologiji kratko »Wirkteppiche«, a »behaarte Teppiche« enostavno »Knüpfteppiche«; opisovanje dela je odveč, ker si vsak-

do pravilno predstavlja bistvo teh preprog.

Podobne težave provzročajo tudi nemška veziljska terminologija našemu pisatelju, ki pozna bistvo, ni pa siguren v strokovnih izrazih. Z. ugotavlja tri glavne vrste (tipe) ruskega vezenja: križev vbod (krestik), plazen vbod (glad, nastil) in delo na razplet (merezka, perevit). Tretji tip označuje z opisovanjem bistva: »für diesen Typus ist das Ausrupfen der Einschlagfäden in der Leinwand bezeichnend«. To ni dovolj točno: votek se izpuli samo na določenih mestih. Namesto opisovanja zadošča — za nemško knjigo — francoski izraz »à jour«, ki ima pri vezenju edini pomen: delo na razplet. Kakor pri tem, se trudi Z. tudi pri četrtem tipu (ki ga smatra za inačico tretjega), da označi njegovo bistvo z opisovanjem tehničnega postopanja: »... wobei in der Leinwand wirklich Löcher ausgeschnitten werden«; terminus technicus »(guipure) Richelieu« pove vse nedvoumno (rusko: virizuvannja). Do stavim naj, da velja to število veziljske tehnike pač samo za glavne zastopnike; ruski narod jih pozna mnogo več.

Tudi v poglavju o hrani provzročajo nekateri nemški izrazi, dasi so nedvomno v rabi, nekaj nesigurnosti. Tako n. pr. str. 126. izraza »Preißelbeere« in »Moosheidelbeere«, to pa zaradi mnogih sinonimov. »Preißelbeere« (tudi rote Heidelbeere, Kronsheidebeere, Steinbeere) je nedvomno istovetna z našo brusnico. Bolj zmotana je pa stvar pri imenu »Moosheidelbeere«, ki pomenja lahko dvoje rastlin. Prva (ki se zove tudi Sumpsheidelbeere, Rauschbeere, Moosbeere, Trunkelbeere) utegne biti mahovska črnica; druga pa mahovnica, nemško: Moosbeere, Torfbeere.

Katero izmed obeh je imel Z. na misli? Rabita se v gospodarstvu obe. A dočim ima mahovnica okusen sad, je baje mahovska črnica škodljiva, ako se uživa v večjih množinah; vendar je gotovo, da kuhajo prav iz te mahovske črnice, posebno v Sibiriji, žganje. V takih primerih je najkrajša pot, da se doda domačemu imenu latinsko botanično; mahovska črnica bo Vaccinium uliginosum L., a mahovnica Vaccinium oxycoccos L. Mestoma je Z. tudi tako postopal (n. pr. str. 127.: Epilobium, Origanum, Satureia) in s tem onemogočil vsak dvom. —

Poglavje o stanovanju ali hiši je pregledno — a poročevalec bi si želel nekoliko drugačne poti in tu pa tam več podrobnosti.

O hiši ugotavlja Z., da je navadno iz lesa, poleg tega so pa tudi, dasi redkeje, pletene hiše, bodisi iz vrbovih viter ali drugega vejevja, iz trstike ali iz ržene slame, ali pa so z ilovico zamazane; tudi iz nezganih glinovnikov. Največ smernosti zahteva pač obdelavanje in spah lesa. Z. nas seznanja pri tej priliki z ruskim tesarskim orodjem. O spahu pa njegovo opisovanje ni popolno, ker omenja (str. 260) samo eno vrsto spaha: zaugolki, to bi bili pa naši slovenski terminologiji (osobito belokranjski) »veliki ogli« t. j. spah, pri katerem mole konci hlodov preko hišne stene prosto v zrak. Vendar so pri Rusih v navadi tudi drugačne rešitve spahov na vogalih; kajti Z. sam jih podaja v podobah, n. pr. str. 155., pod. 98., in 265., pod. 203., ki nam predstavljata beloruski hiši, poslednjo iz Grodu. Tu vidimo porezane konce hlodov in vogale, obite z deskami, kar bi bilo po slovenski ljudski terminologiji »v žlebeh«. Uverjen sem, da živi tudi med ruskim narodom še tretja vrsta oglov, stoječa med

obema prej omenjenima: da so namreč konci hlodov porezani, a ogli ne zapaženi, torej »mali ogli«, kakor jih zovejo naši tesarji (prim. str. 53., pod. 23.: gumno iz gov. Smolensk, če ne varna snimek). Glede prostorov v hiši loči Z. tri (glavne) tipe na Ruskem: 1. hiše brez veže, torej da obsegajo eno samo ubikacijo; te so zelo redke; 2. hiše z dvema prostoroma, (soba in veža; poslednja more biti predeljena, da je en del porabljen za shrambo ali celo za manjšo sobo; 3. hiše s tremi prostori: soba, druga soba in veža. Včasih se imenuje manjša soba »kamnatka« (torej iz lat. *caminata*, po grškem *καμινος*) pri Slovencih »čumnata«. S hišo so zvezana gospodarska poslopja. Med pomožnimi stavbami zanjima Slovence »kozolec« — dasi brez strehe (str. 35., pod. 14., in str. 170., pod. 113 c).

Od notranje oprave je najvažnejše kurišče: ognjišče in peč. Jedro tozadevnih Zeleninovih izvajanj je kritika V. v. Gerambovega in Rhammovega naziranja, ki si nasprotujeta; v. Geramb smatra rusko peč za »Herdofen«, peč, s katero je neločljivo združeno ognjišče, dočim misli Rhamm, da ruska peč nima in ni imela stika z ognjiščem. Z. pa pravi, da je resnica na sredi. Za sedanjo kmečko hišo na Ruskem velja Z. sodba brezpogojno; razvoj se na tem mestu — žal — ne morem poglobljati. Ugotavljam pa, da Z. pri nobenem drugem vprašanju ni uporabljal toliko izvenruske literature, kakor glede kurišča; — v. Gerambove študije (posebno v Wörter u. Sachen III. in IX./1) so vsekako zelo važne — četudi tuptatam nekoliko nemškonoarodno-patriotične v sklepih.

V družinskem življenju igrajo, izvzemši fizično stran, v raze veliko vlogo. Tu je za modernega opazovalca zakladnica problemov in zagonetk;

malo je pisateljev in folkloristov, da bi se protivili vabljivim sirenskimi glasovom in bi ne začeli utapljati se v razreševanje. Celo Z. je deloma podlegel, dasi ne zapusti sicer realnejšega zgodovinskega stališča. Posebno tajinstveni mrtvaški obredi in običaji so nedvomno stari ostanki iztočne in obsrednjemorske kulture, kakor n. pr. da postane hiša onesčiščena, ako krije mrliča; kamen v krsti se zdi Z. nejasen; mislim, da pomenja kamen, s katerim so — v Egiptu — odpirali telo mrtvecu; vožnja mrtveca na saneh (tudi poleti), navada, da sedajo hčere na očetovo krsto, škropljenje groba z vodo, pečatenje groba — vse to sodi v egiptovski pogrebni ritus (F. Erman, Aegypten, 427 nsl.). Pot, po kateri so prišli ti običaji na ruska tla, je zavita še v meglo. Pa niso le egiptške prvine, ampak tudi drugi elementi v mrtvaških običajih. Da se duša umrlega hrani od gorke pare jedil, je prenešeno iz prazgodovinskega kulta bogov (prim. Homer, Il. I., 66, 317. VIII., 549 itd., Od. XVII. 270: *zvlōn*). Odstranjevanje mrličev iz hiš in izpostavljanje brez groba je star perzijski običaj, ki mestoma še danes živi, a pot Rusijo nikakor ne sodi v nemožnosti. Pokrivanje takih mrtvecev z vejevjem in brstjem je pa sinkretistična navada iz staro-, oz. prazgodovinsko-grškega in krščanskega običaja. Da se nepokopani rajnik maščuje nad preostalimi živimi, je bilo staro prepričanje Egipčanov (Ka!). —

Najbolj štedljivo obravnava Z. duševno stran ruske ljudske kulture. Za marsikatero plati pač navaja rusko, sem in tam izjemno tudi drugo slovstvo. A nekoliko več podatkov bi pa že prenesel tudi ta »Grundriss«. Vsekako je presenetljivo, da pogrešamo razen Karskega in Kosiča

zelo važna ruska imena o tamošnjih ljudski in narodni pesmi, to so n. pr. Balakirev, Danilov, Filipov, Finagin, Grigorjev, Kašin, Kirša, Lagovski, Lineva, Lopatin, Melgunov, Odojevskij, Palčikov, Prač, Prokunin, Rimskij-Korssakov, Rubec, Sokolski, Sserov, Stachovič, Trutovskij — ne glede na izvenruske znanstvenike, kakor je bil Westphal i. d. v. —

Podobno je z glasbili, katerih dokaj ne omenja. Razen navedenih bi upravičeno pričakovali še nastopne: trskaja dudka, ki je pač umetno, a sedaj ponarodelo glasbilo; kuraj = flavta, istotako; ložki, naroden instrument; torban = velika lutnja z 12 strunami; tjurjuljukalka = trstika (fr. chalumeau); toropil = brundalo (fr. guimbarde); tremuška ali treščotka = raglja; valik, sedaj ponarodel instrument, ki se zove navadno klarinet; volynka = dudí (cornamuse) in dr. —

Popolnejše je poglavje o umetnosti in ljudski tehniki; pa tudi tu bi človek pričakoval poleg Stasova še Butovskega (L'ornement russe), četudi obsega okrasje, povzeto po starih izvirnikih za moderno praktično rabo.

Še nekaj želja imam. Podobe sem omenil že gori, da so v klišejih mestoma medle, če so avtotipije. Pa je še drug korigendum, to pa posebno pri črtovnicah, čijih posamezni deli so opremljeni s črkami. Nekatere teh črk so omenjene v besedilu, druge ne (n. pr. str. 9., pod. 1., kjer so obrazložene v besedilu pod »ralo« črke a, b, d; ne pa e in f; c pogrešamo tudi pri risbi). A tudi obratno se dogaja. Tako na str. 267., pod. 207. in 208., ki nam predstavljata velikorusko streho, prvo iz južne, drugo iz severne Velikorusije. V besedilu je polno napotil v črkah, ki jih iščemo zaman ob risbah. Končno

navajam še nekaj mest, ki jezikovno — za zapadne razmere — niso povsem na višku. N. pr. str. 58.: »Wenn ein Stück Vieh krepirt« (mesto: umsteht); str. 59.: »Der W(ei)ß(r)usse« schleppt beim Umgang des Viehs die Sensenspitze längs der Erde«, kar je po logiki skladnje težko umljivo; pravilno bi se reklo: »Der Wr. ritzt beim Umschreiten des Viehs mit der Sensenspitze die Erde hinter sich«; str. 60.: »Kreuzung von vier Wegen« — se reče krajše in jasneje: »Kreuzweg« ali »Wegkreuzung«; istotam: »Unreinigkeit zu beseitigen oder aufzuhalten« namesto »abzuwehren«; str. 61. »Die Pfeife« — kot pastirsko glasbilo (truba, trembita) — bo pač istovetna s »Hirtenhorn« ali »Alphorn« (pastirsko trobilo); str. 87. »daß die Querstange c sich zwischen seinen Füßen befindet« je neumljivo; bolje »daß dessen Füße zu beiden Seiten der Querstange c auf dem Hebel b ruhen«; str. 132.: »Gänsemarsch« ni izvajati od kite letečih divjih gosi, ampak od hoje domačih gosi, gredočih druga za drugo; str. 159.: »dreht sich um eine hölzerne oder eiserne Speiche«; namesto Speiche bi bil moral pisati Achse, kar potrjujejo risbe št. 103. in 104. —

Ne dvomim, da pride v doglednem času do II. izdaje te velezanimive in za slovansko kulturo tudi važne knjige. Pegice, katerih se ne ubrani nobeno človeško delo, spričo svetle in jedrovite vsebine ne prodirajo in ne prihajajo na površje tako, da bi motile vsakega čitatelja. Te se bodo dale prihodnjčji odpraviti. Za sedaj smo hvaležni ruskemu učenjaku za ta lepi znanstveni dar.

Vnanja oprema je vrlo lepa, reprezentativna, papir močan in gladek, četudi nekoliko težak, tisk (antiqua) jasen in pravilno razstopen v vrstah:

tiskarski izdelek, ki smo ga vajeni pri tvrdki Walter de Gruyter & Co. —

V Ljubljani.

Mantuani.

Ant. Václavík, Podunajska Dedina (Vydavateľsko Družstvo) Bratislava, 1925.

Avtor je 408 stranem besedila pridal še ilustracije v jasnejši pregled. Horvatský Grób, kakor se imenuje Dedina, je mala, znamenita krajina, ki obsega le nekoliko vasi severovzhodno od Bratislave pod malimi Karpati. Ravno po tej knjigi je postala Dedina kljub njeni majhnosti znana. Že ime samo Horvatský Grób, jasno izraža izvor in pravo domovino te male naselbine. Kot otok živi s svojo lastno etnografijo med velikim češkoslovaškim narodom.

Vasi precizno popisujejo in govore o hrvatski kali in hrvaškem etnografskem življu, odkoder izvira to svojevrstno slovansko pleme. Vsa njihova ljudska umetnost bazira na hrvaški, deloma tamošnjim prilikam primerno umešana češkoslovaški narodni umetnosti. Vendar je pa umevno, da so se izvoru pridružile marsikateri smernice obmejnih plemen, tako ogrske in nemško-avstrijske.

Življenje Dedine predstavlja neko gotovo skupnost. Po več rodbin živi pod eno streho, ki obsega 4 prostore: kuhinjo, katera spominja na mestne renesančne — prednjo in zadnjo »izbo« ali kamro. Razen najpotrebnejšega so vidne vsepovsod figure iz fajence, bogata dekoracija; tudi na pohištvu so v živih barvah izražene bordure, vitice in okraši, dalje vezene z različno in bogato tehniko, svete slike, slikane na steklo — vse delo ženske roke, ki ustvarja te umotvore brez vsakih predlog. Ni nikjer lepšega in bogatejšega okrasa kakor pri tem plemenu in nikjer toliko razvitega oku-

sa, kar se tiče ornamentike in barv, kakor pri njih. Vendar izražajo vsepovsod gotovi znaki hrvaški tip. Tudi noše in vezene so izredno pestre, lepih barvnih sestav, bolj slovaškega kroja, vendar imajo v sebi nedvomno še kljub stoletjem, ki so že pretekla, veliko južnoslovaškega duha ohranjenega.

Knjiga popisuje vso to ljudsko umetnost Dedine v najmanjših podrobnostih in vsebuje izredno bogato etnografsko vsebino. Razen popisovanja noš, arhitekture, običajev, razvija tudi lep spored narodnih pesmi in naštevov, pripovedk, pravljic, narečja in domačega lekarstva.

Hvale vredno je za Dedino, da je premogla tako lepo izdajo in si s tem ovekovečila svojo lastno etnografijo v pisani besedi, s čimer se marsikateri veliko večji narod ne more ponašati.

Mia Brejčeva.

L'art populaire Hongrois. [Édité par la section ethnographique du Musée National de l'imprimerie de l'Université. — Imprimerie de l'Université Royale Hongroise, 1928, Budapest VIII, Múzeum — körút 6. Gólyavár (Dr. Czankó Elemér)]. Budapest 1928.

Knjigo pod tem imenom je izdala »Etnografska sekcija narodnega ogrskega muzeja v Budimpešti« leta 1928. Vsebuje le kratke podatke ogrske ljudske umetnosti, ki sta jo ustvarila duša in značaj ogrskega naroda. Snov je razdeljena na osem poglavij:

Prvo naznanja cilj tega dela, drugo meje predmeta, ki ga obsega, tretje pa zgodovino raziskovanja. Četrto poglavje obravnava tradicijo kot čuvaja ljudske umetnosti, peto narečje, šesto sodobno stanje slednje, sedmo poglavje načrtava celoten pregled, osmo značaj ornamentike in barv v ogrski ljudski umetnosti. Knjiga je bogato opremljena z ilustracijami, ki so po-